

Алена Пісарэнка, Вольга Шунейка

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў

«ТРЭБА ЁСІХ СІЛ ДАЛАЖЫЦЬ...»: МАЎЛЕНЧАЯ І ЖАНРАВАЯ АДМЕТНАСЦЬ ЭКСКЛЮЗІўНАГА ІНТЭРВ'Ю

Інтэрв'ю як адзін з інфармацыйных жанраў уяўляе сабой гутарку журналіста (радзей журналістаў) з адной ці некалькімі асобамі. Гэты жанр мае патрэбу, як і іншыя жанры газетна-публіцыстычнага, а таксама радыё- і тэлежурналісцкага падстылю, у цікавай фактычнасці, якая дазваляе ўбачыць асобу/асоб ці пэўную з'яву, што стала прадметам гутаркі, з нечаканага боку. Такая фактычнасць не толькі «ўпрыгожвае» матэрыял, але і ўплывае ў большай ступені, чым іншая інфармацыя, на думкі і пачуцці чытача. Значыць, інтэрв'ю – гэта « акт камунікацыі, які прадугледжвае дыялагічныя зносіны журналіста з рэспандэнтам у сітуацыі паслядоўнага чаргавання пытанняў і адказаў з мэтай атрымання інфармацыі, думак і меркаванняў, якія ўяўляюць грамадскую цікавасць» [1, с. 10].

Аб'ектам лінгвістычнага даследавання стала «Эксклюзіўнае інтэрв'ю з Янкам Купалам», якое друкуецца ўпершыню ў рубрыцы «Віртуальныя суботнія сустрэчы» ў газеце «Культура» № 52 за 28 снежня 2013 года. Трэба зазначыць, што віртуальныя сустрэчы – гэта арыгінальныя дыялогі/палілогі, якія даюць магчымасць з сучасных пазіцый ацаніць светапогляд, у дадзеным выпадку, Янкі Купалы. Пытанні, зададзеныя народнаму песняру, складала ўся рэдакцыя газеты, адказы – «сапраўдныя словы Івана Дамінікавіча (хіба за выключэннем пары рэплік!)» падрыхтавалі Надзея Саевіч, галоўны захавальнік фондаў, і Лізавета Еліневіч, навуковы супрацоўнік аддзела навукова-фондавай работы Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы. Атрымліваецца, што адказы на створаныя рэдакцыяй пытанні – уласныя меркаванні самога паэта. Нягледзячы на тое, што словам Янкі Купалы амаль стагоддзе, гучаць яны зладзённа, актуальна, сучасна. Паэт уяўляецца чытачу самым сучасным з сучасных паэтаў-суб'яседнікаў, таму чарговае суботняе інтэрв'ю з пункту погляду праўдзівасці не выклікае сумнення.

Пытанні, адрасаваныя Янку Купалу, безумоўна, падкрэсліваюць/узмяцняюць «нотку сучаснасці», якая дазваляе верыць у рэальнае жыццё паэта сёння, у пачатку XXI стагоддзя: Іван Дамінікавіч, якім жа чынам вы завялі акаўнт у сацыяльнай сетцы?; Ваша старонка ў сеціве – рэальная магчымасць бліжэй пазнаёміцца з вашай творчасцю, з вашай асобай? А як лічыце, ці дастаткова сёння пра вас пішацца, гаворыцца? Ці шчы-

рае гэта шанаванне сярод беларусаў, альбо – «дзеля птушачкі»?; Каму з беларускіх літаратараў вы аддалі б сёння Купалаўскую літаратурную прэмію?

Аднак гэта толькі частка пытанняў да інтэрв'юіруемага; іншыя пытанні не менш цікавыя, адказы на іх дазваляюць выявіць асаблівасці характару паэта, раскрыць адметнасць пачуццяў ці прадэманстраваць яго сацыяльную пазіцыю. Напрыклад, Якое ваша самае вялікае расчараванне ў жыцці? А радасць?; А вам не сорамна за пэўныя ўчынкі ў маладыя гады ды ў сталым веку?; Ці сапраўды вы не любілі працаваць на зямлі?; Якімі духоўнымі каштоўнасцямі вылучаецца беларус?; Якія шанцы ў беларускай мовы ў XXI стагоддзі? і інш. Як відаць, змест пытанняў характарызуецца актуальнасцю і вымагае цікавай фактычнасці, якая дазволіць сучаснаму чытачу ўбачыць Янку Купалу з нечаканага боку як аўтара, як чалавека, як літаратурнага дзеяча. Што тычыцца стылістычных характарыстык, то маўленне карэспандэнтаў кантрастуе з маўленнем паэта: размоўна-публіцыстычная афарбаванасць пытанняў, на наш погляд, асабліва відаць на фоне стылю «высокага маўлення» Янкі Купалы. Прычым, пры афармленні дадзенага інтэрв'ю перад аўтарамі, якія рыхтавалі адказы, не стаяла задача апрацоўкі мовы рэспандэнта, каб наблізіць да кніжна-літаратурнай нормы, каб захавала індывідуальную манера маўлення суб'яседніка.

Мы маем сапраўднае эксклюзіўнае маўленне паэта пры ўяўных адказах – насамрэч вытрымках з пісем да розных знакамітых асоб (напрыклад, да Б.І.Эпімаха-Шыпілы, да Л.М.Клейнбарта і інш.), з артыкулаў, з успамінаў. Магчыма, пагэтам адказ на першае пытанне, які стварылі аўтары інтэрв'ю, якраз не адпавядае агульнай манеры маўлення Янкі Купалы. На наш погляд, спроба стылізацыі не вельмі ўдалая, нягледзячы на тое, што адказ пачынаецца зваротам «Шчырапаважаны Паночку», а далей тэкст ідзе ў звычайным размоўным стылі з некупалаўскім словам «прыстасоўвацца». Як вядома, адным з патрабаванняў да маўлення з'яўляецца яе яснасць (зразумеласць), стылізацыя ж нярэдка ўступае ў канфлікт з гэтым патрабаваннем [2, с. 544]. У аналізуемай маўленчай сітуацыі, на наш погляд, зашмат слоў іншамоўных; Янка Купала ішоў у сваёй творчасці ад мовы народнай.

Цікавым уяўляецца і той факт, што маўленне Купалы – на дзвюх мовах (беларускай і рускай); гэта якраз той сучасны білінгвізм, які можа быць прыемны двухмоўнаму чытачу: «Вось і Янка Купала размаўляў на дзвюх мовах. А што ўжо мне, сучаснаму, звычайнаму, няхай сабе і інтэлігенту» (наўрад ці чытаюць газету «Культура» людзі іншага сацыяльнага статусу).

Кніжнае ўзнёслае маўленне паэта забяспечваецца на розных моўных узроўнях, найперш на сінтаксічным і лексічным. Сінтаксіс складаны і ўскладнены, што тлумачыцца пісьмовай формай мовы тых крыніц, з якіх узяты рэплікі дыялогу. Акрамя таго, разнастайныя стылістычныя фігуры – інверсія, анафара, умоўчанне і інш. – надаюць маўленню меладычнасць, экспрэсіўнасць, эмацыянальнасць. Напрыклад:

– інверсія і ўмоўчанне: Даўно было – мо тысячу год назад, а мо яшчэ болей, – як сталі жыць, размнажацца і ў славу расці ўдалыя прашчурны нашы – дрыгавічы, крывічы і палачане.

Важны быў гэты народ, і паміж суседзямі **меў ён** добрую песню і праўдзівае паважанне... Заморскія госці ведалі, што **народ**, да якога ім дарога ляжала, быў **сэрца мяккага, рупны, гасцінаю і багацтвам асаблівым адзначаваўся...**;

Просты быў народ, і **крывадушыць ня ўмеў ён у веры сваёй**,

Бо не зачынялі нашы прашчурны весніцаў і дзвярэй **хат сваіх** перад званым ці нязваным **госцем падарожным**, нават калі выхадзілі з **сялібаў сваіх** рыбу ў невады лавіць ці з лукам **звера пушнога** сачыць, то і тады замкоў не зналі, а яшчэ астаўлялі ў хатах пад абрусамі **бохана хлеба пшанічнага і дубовыя дзежы сотаў пчаліных** – гэта каб госць меў чым з дарогі пажывіцца...

– анафара і аднародныя члены сказа: **Праз памяць** на магільныя насы і крыжы, пад якімі бяспечна, змарнеўшыя ў нядолі, спяць нашы дзяды і прадзеды, **праз памяць** нашых матак, каторыя нас сваёй грудзей ускармілі, – выракацца роднай мовы не маем права...»

Лексічны ўзровень у сваю чаргу характарызуецца аказіяльнай разнавіднасцю тронаў – эпітэтаў, перыфраз, метафар. Янка Купала застаецца верным сабе: нават у эпістальным маўленні ён ужывае аказіянальныя словы і выразы. Напрыклад:

– эпітэты: Цяпер астановімся на нашай беларускай мове. Нам кажуць, і мы часта гэтаму патураем, што **мова беларуская прастая**. А па-мойму: ну і дзякаваць Богу, абы **не крывая...**;

– метафары і параўнанні: Ачуняць, **глянуць па-арлінаму смела**, дружна на свет белы, загаманіць праўдай цэламу свету громка, свабодна, як калісь званы нашых вечаў, мы зможам толькі тады, калі пад [...] страхамі нашых хат **займе пачэснае месца наша кніжка, звычай і абычай**;

– паранамазія: Гэны перыяд нашых **дамаганняў і змаганняў** за свае неадменныя правы на ўласнае незалежнае існаванне астаўляем разабраць як следна нашым цяперашнім і будучым гісторыкам...;

– перыфраз: **Самая вялікая радасць у жыцці – уся беларуская справа**, якая мне цяпер стала даражэй жыцця;

– сінонімы: Па пашпарце я – **Іван Дамінікавіч Луцэвіч**, у пастанове аб прысваенні звання народнага паэта – **Ян Дамінікаў сын**, а для беларусаў – **Янка Купала!**

– антытэза: Кінуў гаспадарыць дома, а пайшоў шукаць **лёгкага хлеба ў броварах**. Зазнаў там такога **пекла**, якога яшчэ не меў.

Не толькі праз маўленне асобы, але і праз сэнсавое нападзенне радка відаць арыгінальнасць асобы Янкі Купалы: пра што б ні распавядаў паэт, усё мае патрэбу ў асэнсаванні з пазіцыяй дня сучаснага, таму актуальна гучыць кожная думка рэспандэнта. Думаецца, што дадзенае інтэрв'ю з'яўляецца патрэбным, бо акцэнт зроблены якраз на тую адметнасць асобы пісьменніка, на пэўныя спецыфічныя рысы і яго характару, і яго светапогляду, нават яго маўлення. Ведаючы манеру і паэтычнага, і драматургічнага пісьма Янкі Купалы, усё роўна захапляешся эпістальна-ўзвышаным стылем, уменнем нават на простыя пытанні знайсці неардынарныя адказы, якія прымусяць чытача задумацца, прыняць тую ці іншую пазіцыю не толькі адносна інтэрв'юіруемага, але і пэўных сацыяльных з'яў і падзей, што і мае на мэце публіцыстычны стыль. Напрыклад, нават сучасны чытач не можа не падзяляць кожную думку паэта, у прыватнасці пра гарады:

«...Масква мне не зусім падабаецца – нейкая яна заплутаная, не зусім верагодная. Петраград яшчэ захоплівае нашу думку сваёй велічынёй і размахам. Мінск – сталіца, гордасць наша. Слава ўсёй краіны». «Ды і ўвогуле:

Мінск, Маладзечна, Вільня...

Як жа знаёмы шлях гэты.

Замерыў яго я калісьці,

Як шукаў шчасце па светах...»

Відавочна, што віртуальнае інтэрв'ю – цікавы сучасны жанр. Вядома, паступовае пашырэнне відавочнай разнастайнасці жанра звязана, папершае, са змяненнямі сацыяльнага характару, а па-другое, з развіццём грамадства. Па-трэцяе, нам думаецца, дадзены жанр дэманструе ўсё большую цікавасць грамадства як да гісторыі, так і да культуры. Ён цікавы чытачу і сталага, і маладога пакалення, бо адкрывае кожнаму «новага» Купалу, з аднаго боку, а з другога, спалучае ў адно сучасныя тэхналогіі і культурныя традыцыі. Гэты шлях заахоціць пачытаць і перачытаць Купалу.

Літаратура

1. Ильченко, С.Н. Интервью в журналистском творчестве: учеб. пособие / С.Н. Ильченко. – СПб.: СПб ГУКИ, 2003. – 93 с.
2. Москвин, В.П. Стилистика русского языка. Теоретический курс / В.П. Москвин. – Изд. 4-е, перераб. и доп. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 630 с.